

bolj rigorozno zahteval zvestobo katoliškim idejam, čeprav teh zahtev največkrat niti sam ni upošteval. Vedel je, da je za razmah naroda in za nastanek ter obstoj velike nacionalno-konstitutivne kulture pogoj velika ideja (in »življenjska sila«), vendar je to idejo iskal tam, kjer je bilo tisti čas takšno idejo verjetno najtežje najti. Usklajevanje lastnih intelektualnih in umetniških teženj z verskimi, se pravi usklajevanje lastnega umetništva (in tudi nacionalizma) s svojim katolištvom je pomenilo Pregljevo tragično, na propad obsojeno prizadevanje in v neuskladljivosti obeh teženj je tudi iskati del razlogov, zakaj je Pregelj dokaj zgodaj nehal pisati.

Tone Peršak

Groba poenostavljanja

REKLAMA, PROPAGANDA

V Zapiskih o sodobni slovenski dramatiki XI Toneta Peršaka sem prebral ugotovitev o režiserju Ljubiši Ristiću, »da je nedavadno prodoren gledališki delavec, ki obvlada ne le režijo, temveč tudi vrsto drugih dejavnosti (organizacija, reklama in propaganda, uveljavljanje lastnega dela, animacij, osebni stiki s sorodnimi duhovi po svetu), ki jih večina drugih gledaliških ustvarjalcev pri nas ne obvlada ali vsaj ne v tolikšni meri.«

Tone Peršak očitno občuduje Ristića, ker ima tolikšne spretnosti za reklamo in propagando lastnega dela. Iz njegovega zapisa je razvidno, da skorajda obžaluje, ker večina gledaliških ustvarjalcev pri nas teh spretnosti ne obvlada ali vsaj ne v tolikšni meri. Tu bi lahko podvomili o tem, saj je Dušan Jovanović precej podoben Ristiću (»sorodni duh« za propagando), morda ga v kateri navedenih spretnosti celo prekaša...

Kot starokopitno »meščanski« gledališnik (to etiketo mi je prilepil Tone Peršak v enem izmed svojih gledaliških zapisov) sem bil in sem še vedno prepričan, da je poglavitno, če režiser obvlada režijo, za propagando in reklamo pa naj skrbijo za to določene gledališke službe. Kaj bi se zgodilo, če bi odslej naprej vsak režiser (igralec, kostumograf, scenograf) sam skrbel za lastno reklamo in propagando? Ali ne bi bilo to precej neresno, neokusno, ceneno in klavrno...?

LJUBEZEN ALI ZGOLJ SEKS?

V istih zapiskih Peršak razlaga razliko med Shakespearovim in današnjim svetom. Trdi, da je razlika kvečjemu v tem, da so vse težnje, ki jih izražajo Shakespearovi junaki v drami Romeo in Julija »danes neprimerno bolj radikalne, brezprizivne in brezobzirne, manj kompleksne, bolj neprikrite in neposredne. Zato (citiram Peršaka) sodobna srednješolka Julija Novak (sodobna različica Shakespearove Julije) hoče še samo »fukati« in kot njen temeljni problem se ji kaže že to, da nima nikogar, s komer bi lahko fukala«. Po Peršakovem mnenju »je Shakespearova Julija sicer želela (tudi) isto, vendar samo z Romeom in prav zato je bila pripravljena iti v smrt.«

Tako je Peršak eno izmed najbolj ganljivih liričnih ljubezenskih tragedij v svetovni dramatik spremenil v izrazito seksualno igro.

To je seveda lahko samo Peršakova razlaga in doživljanje Shakespearove tragedije, izkušen, človeško zrel in harmonično razvit kritik ne bi mogel tega zapisati, saj ve, da je resnična, prava ljubezen vedno bila in bo sestavina duševne in telesne ljubezni, torej rezultat obeh. Peršak je tako degradiral Shakespearov poetični dramski ljubezenski biser v čisto navadno fukarsko onegavščino.

KRITIKI IN NAČELA

V zapisu »Zgovorna bibliografija« je zapisal Dimitrij Rupel, »da je naravno da mora kritik, kadar sodi (vsaj na današnji stopnji civilizacije) predložiti svoj kritični model, zakone, iz katerih izhaja pri svojih sodbah. To je seveda odgovoren in težaški posel in zato imamo malo dobrih kritikov. Vurnika ni zraven.«

Najprej moram zapisati, da se absolutno strinjam z Ruplom v tej njegovi zahtevi. Sam sem že pred davnimi leti zapisal podobno misel, toda vse do danes žal to ni postala potreba in navada slovenskih kritikov (tako literarnih, še manj pa gledaliških). Pri nas so se razmnožili kritiki, ki sproti in priložnostno pišejo kritike na »tekočem« traku rutine, nikdar pa ne objavijo svojih kritičskih načel ali svojih kritičskih modelov. To je pač splošna slovenska (jugoslovanska) tradicija in ne samo značilnost Vurnika, kot bi to rad prikazal Rupel. Tudi pri kritikih, ki se imajo za prvake v svoji stroki, ni opaziti nikakršnih kritičskih modelov in načel.

Hkrati pa kaže to tudi na to, da naši kritiki pač še niso dosegli ravni današnje stopnje civilizacije, kot omenja Rupel. Tu pa ni prizadet zgolj Vurnik, tudi o večini slovenskih kritikov bi lahko zapisali, da jih tudi »ni zraven« ...

Iz Ruplovega zapisa izvemo, da je zaskrbljeno brskal po Vurnikovi bibliografiji (celo v knjižnico je šel zaradi Vurnika) in na svoje »veliko presenečenje« odkril, da Vurnik ne premore nikakršne teoretične ali kritične knjige, na podlagi katere bi človek mogel sklepati o njegovih kritičskih nazorih in modelih« ...

Torej: zato ker Vurnik dozda še ni izdal svojih kritik v knjigi, kot to delajo mnogo spretnejši kritiki, zato ga je dal Dimitrij Rupel čisto preprosto »ad acta«.

Resda nekateri kritiki, ki imajo ugodne založniške zveze in poznanstva, izdajajo svoje kritike, ki so jih pred tem objavljali v časnikih in revijah, v knjigah, na podlagi katerih so sprejeti tudi v Društvo pisateljev. Ne bi pa mogli šteti tega tem kritikom kot prednost ali privilegij. Nazadnje je le pomembno, kakšna je kvaliteta kritik, najsi izidejo v časnikih, revijah ali knjigah. Zaradi tega, ker France Vurnik do zdaj še ni imel sreče, da bi izdal tako kot njegovi spretnejši kolegi svoje kritike v knjigi, ni zato prav nič manjvreden.

Dimitrij Rupel je iznašel smešno preprosto obrazec za presojo o kvaliteti kritikov: tiste, ki so izdali kritike v knjigah, spoštuje in priznava, tiste pa, ki svojih kritik zbranih v knjigah in še zlasti, če so zapisali kaj negativnega o njegovih dramah, odpravi mimogrede kot brezpomembne in upoštevanja nevedne.

Rupel je šel v knjižnico iskat in je tudi našel (v Vurnikovi bibliografiji, ki do zdaj še ne premore knjige kritik) vzrok, da je z njim obračunal, ni pa šel vase iskat (morda bi ga tudi našel) vzroka za Vurnikovo kritično pisanje o svojih dramah.

Tako v pisanju Toneta Peršaka kakor tudi v pisanju Dimitrija Rupla so nekatere stvari zelo poenostavljene in prilagojene subjektivnim željam in razlagam in zato daleč od objektivnosti do obravnavane teme oziroma avtorja.

Dušan Mevlja

Aforizmi

Današnja stvarnost je rezultat včerašnje nestvarnosti.

Plača stimulira, nagrada korumpira.

Očitno je, da so bivše stranke postale pri nas republike, občine pa so nadomestilo frakcijam strank.

Anonimno množico kaj hitro preformuliramo v javnost.

Od besed k dejanjem in nato hitro k sprejemom.

Namesto za jutri delajmo za vse tisto, kar nismo napravili včeraj.

Zakaj bi garali, ko nam niti delati ni treba.

Na stezah slave je največ karambolov.

Milijonarji so se oddahnili, sedaj bomo iskali samo še milijarderje.

Proletarci vseh dežel — znajдите se!

Toliko časa smo zasliševali Demokracijo, da so njeni odgovori postali diktatorski.

Vodilni prevečkrat vodijo samo po dohodkih.

Matija Logar